

Transliterasiya problemi və onun yaratdığı təhlükələr

Səbinə Məmmədzadə

AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu

sabina_ict_az@mail.ru

Xülasə— Məqalədə transliterasiyanın yaranma tarixi, onun istifadə edildiyi sahələr araşdırılmışdır. Virtual məkanda informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsində transliterasiyanın rolu təhlil edilmiş, onunla bağlı virtual məkanda milli identikliyin pozulması təhlükələrinin səbəbləri qeyd edilmişdir.

Açar sözlər— virtual məkan; transliterasiya; milli identiklik.

I. GİRİŞ

Qloballaşma prosesi, texniki tərəqqinin inkişafı və ümumi unifikasiya mənfəət natiçələrinə və milli identikliyin itməsi təhlükəsinə gətirib çıxarır. Qloballaşma prosesini isə virtual məkanı olmadan təsəvvür etmək mümkün deyil. Virtual məkanda Azərbaycan dilinin geniş tətbiq olunması nəticəsində dünya azərbaycanlıları arasında ümumi kommunikasiya mühiti formalaşır.

Dilin təmizliyinin qorunub saxlanması şəxsiyyətin intellektual potensialının inkişafı üçün vacib faktorlardan biridir. Bu amilin olmaması ilk növbədə dövlətin özünə ciddi ziyan vurur və onun milli təhlükəsizliyinə yönəlmiş təhdidlərdən biri hesab olunur. Elmi və texnoloji mədəniyyət də daxil olmaqla, Azərbaycan cəmiyyətində xarici terminologiya daha çox istifadə edilir. Bundan başqa, Azərbaycan dili problemi azərbaycandilli diaspora ilə əlaqələndirilib yalnız siyasi problem kimi deyil, daha geniş şəkildə araşdırılmalıdır. Bu boşluqları aradan qaldırmaq üçün problemin digər həlli yolları tədqiq edilməlidir [1].

Müstəqil Azərbaycanın 1995-ci ildə ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul olunmuş Konstitusiyasında Azərbaycan dilinin Azərbaycan Respublikasının dövlət dili kimi təsbiti, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin “Dövlət dilinin tətbiqi işinin təkmilləşdirilməsi haqqında” 2001-ci il 18 iyun tarixli 506 nömrəli [2] və “Azərbaycan əlifbası və Azərbaycan dili gününün təsis edilməsi haqqında” 2001-ci il 9 avqust tarixli 552 nömrəli fərmanları [3], həmçinin digər tədbirlər Azərbaycanda dilçilik sahəsinin hüquqi əsaslarını və icra mexanizmini müəyyən etmişdir. Respublika Prezidenti İlham Əliyevin 23 May 2007-ci il tarixli sərəncamı ilə təsdiqlənmiş “Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik konsepsiyası” qəbul edilmiş [4], 2013-cü il 9 aprel tarixli Sərəncamı ilə “Azərbaycan dilinin qloballaşma şəraitində zamanın tələblərinə uyğun istifadəsinə və ölkədə dilçiliyin inkişafına dair” Dövlət Proqramı təsdiq edilmişdir [5].

Vikipediya layihəsi, proqram məhsullarının azərbaycan dilinə çevrilməsi, elektron lüğətlər, orfoqrafiya yoxlayıcısı, şrift çeviriciləri, virtual azərbaycan klaviaturası, kompüter tərcüməsi proqramları işlənmişdir.

II. VİRTUAL MƏKANDA İNFORMASIYA TƏHLÜKƏSİZLİYİNİN TƏMİN EDİLMƏSİ

Məlumdur ki, Azərbaycan üçün hazırda ən vacib məsələlərdən biri virtual məkanda informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir.

İnformasiya təhlükəsizliyi – informasiya münasibəsi subyektlərinə, o cümlədən, informasiya sahibi və istifadəçilərinə böyük ziyan vura biləcək təbii və ya süni xarakterli təsadüfi və ya qəsdən göstərilmiş təsirlərdən informasiya və ona xidmət edən infrastrukturun mühafizə edilməsidir [6].

İnformasiya təhlükəsizliyinin üç aspekti aşağıdakılardır [7]:

1. Əlverişlilik (ing. availability)– yolverilən vaxt ərzində tələb olunan informasiya resursunu, informasiya xidmətini əldə etmək imkanı;
2. Tamlıq (ing. integrity) – informasiyanın əvvəlcədən müəyyən edilmiş şəkil və keyfiyyəti saxlanması xassəsi;
3. Konfidensiallıq (ing. confidentiality) – informasiyanın icazəsiz girişlərdən məxfi saxlanması xassəsidir.

İnformasiya resursları dedikdə isə material daşıyıcısı və ya digər formalarda onu zaman və məkan üzərindən elmi, istehsal, idarəetmə və digər məsələlərin həlli üçün müxtəlif istifadəçilər arasında ötürülməsini təmin edən məlumat toplusu nəzərdə tutulur [10].

İnformasiya resurslarının bütövlüyünün pozulması informasiya təhlükəsizliyinin pozulmasının ilkin şərtlərindən biridir.

İnformasiya təhlükəsizliyi yalnız kompüterlərdən deyil, həm də onu dəstəkləyən infraqururdan, informasiya daşıyıcıları və istifadəçilərinin informasiyadan düzgün istifadəsindən və onun ictimaiyyətə düzgün çatdırılmasından asılıdır.

Virtual məkanda informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi isə axtarış zamanı İnternetdə sözlərin düzgün yazılması (transliterasiya) və milli identikliyin qorunması kimi mühüm problemlərin aradan qaldırılması tələb olunur. Bu baxımdan, Azərbaycan dili qrafikasının digər dillərin qrafikasına transliterasiyası probleminin həlli vacibdir.

Dünya azərbaycanlıları arasında qrafika problemini aradan qaldırmaq üçün ümumi informasiya mühitini yaratmaq üçün müxtəlif dillərin əlifbasında olan hərflərin qarşılıqlı çevrilməsi – konvertasiyasını həyata keçirən xüsusi proqram təminatı vasitələrinin hazırlanması aktual məsələlərdən biridir.

İnternet ilk olaraq ABŞ-da yaradıldığı səbəbindən, şübhəsiz ki, virtual məkanda ingilis dilinin üstünlük təşkil etməsi qanunauyğundur. Buna baxmayaraq, İnternetin bütün dünyaya yayılması ilə o, universallaşmış, əsas informasiya resursu

